

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

การเกษตรกรรมส่วนใหญ่มีความเสี่ยงสูงเนื่องจากดำเนินการผลิตแบบกลางแจ้งและมีการดำเนินการตลาดภายใต้ระบบการแข่งขันเสรี โดยสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความเสียหายทั้งในเรื่องของผลผลิตและราคาที่เกษตรกรได้รับมักมาจากปัจจัยที่เกษตรกรไม่สามารถควบคุมได้ ในประเทศกำลังพัฒนาส่วนมาก ความไม่แน่นอนอันเกิดจากธรรมชาติเป็นสาเหตุสำคัญของความเสี่ยงในการผลิตทางการเกษตร ความเสี่ยงจากสาเหตุทางธรรมชาติได้แก่ความไม่แน่นอนของดินฟ้าอากาศ (เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม) แมลงและโรคพืช การขาดระบบควบคุมน้ำและศัตรูพืชที่ดี นอกจากนี้ยังมีที่มาของความไม่แน่นอนและความเสี่ยงอีกประการหนึ่งเป็นเรื่องของความสัมพันธ์อันเกิดขึ้นโดยผ่านกลไกทางการตลาดที่มีบทบาทมากขึ้นตามลำดับ

ในเศรษฐกิจระดับไร่นาแต่เดิมเป็นเศรษฐกิจที่ไม่ขึ้นอยู่กับระบบตลาดมากนัก เกษตรกรในปัจจุบันนอกจากอาศัยตลาดเป็นที่ขายผลผลิตส่วนเกินแล้ว ยังพึ่งพาสถาปัตยกรรมเพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวันด้วย ระดับของการพึ่งพาสถาปัตยกรรมสูงขึ้นตามอัตราการพัฒนาด้านการขนส่งและการสื่อสารในชนบท ความเสี่ยงทางการตลาดนี้เกิดขึ้นเพราะว่าเกษตรกรผู้ผลิตไม่สามารถกำหนดราคาผลผลิตของตนในตลาดได้ การกำหนดราคากลับตกอยู่ในมือของผู้ซื้อโดยสิ้นเชิง เกษตรกรจึงไม่อยู่ในภาวะที่หยั่งรู้ล่วงหน้าว่าราคาผลผลิตที่ตนจะขายได้นั้นจะเป็นอย่างไร ตรงกันข้ามกับสิ่งอุปโภคบริโภคที่ชาวนาซื้อมาจากตลาด ราคาของสิ่งเหล่านั้นถูกกำหนดโดยผู้ผลิตหรือผู้ขาย ดังนั้นไม่ว่าจะผลิตเพื่อยังชีพเพื่อบริโภคในครอบครัว หรือมีส่วนเกินที่จะขายได้ในตลาด เกษตรกรก็ยังประสบกับความไม่แน่นอนและความเสี่ยงอยู่นั่นเอง

งานวิจัยส่วนมากจะมุ่งเน้นทางด้านการศึกษาหาแนวโน้มสูงสุดของกิจการฟาร์ม แต่ก็ยังมีเกษตรกรบางกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์อื่นในการจัดการฟาร์มนอกเหนือไปจากการแสวงหากำไรสูงสุด เกษตรกรกลุ่มนี้อาจจะต้องการเพียงความอยู่รอด และความสามารถรับมือกับความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยทำการเกษตรแบบยังชีพ ทรัพยากรการผลิตที่เกษตรกรมีอยู่ วัตถุประสงค์ในการจัดการฟาร์ม และทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของเกษตรกรล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้ขีดความสามารถในการรับมือกับความเสียหายของเกษตรกรมีความแตกต่างกัน ดังนั้นเกษตรกรย่อมต้องการการวางแผนและความ

ช่วยเหลือที่แตกต่างกันไปด้วย นโยบายที่จะเข้าไปช่วยเหลือและดูแลเกษตรกรแต่ละกลุ่มก็ควรจะแตกต่างกันด้วย

การศึกษาการจัดการกับความเสี่ยงจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ ครอบคลุมการจัดการปัจจัยต่างๆ ภายในระบบ ประกอบด้วย การจัดการนโยบาย กระบวนการผลิต การวิเคราะห์ การประเมินผล การรับมือกับความเสี่ยง และการควบคุมความเสี่ยง การทราบโครงสร้างของปัญหาและประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง จะช่วยในการวิเคราะห์ทางเลือกที่เป็นไปได้ ทำให้เกษตรกรสามารถเลือกทางเลือกที่ดีและเหมาะสมได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในระบบ ได้แก่ เกษตรกร ผู้ซื้อและผู้ขายผลผลิตทางการเกษตร นักวิจัย รวมทั้งวางแผนนโยบายและแผนงานในด้าน การเกษตรด้วย

1.2 วัตถุประสงค์

จากการกล่าวถึงหลักการและเหตุผลของการศึกษาที่กล่าวมาแล้ว การศึกษาครั้งนี้จะดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- 1) เพื่อค้นหาความเสี่ยงในแต่ละประเภทของการทำการเกษตร และความเสี่ยงที่เกษตรกรได้รับจากระบบการผลิตที่แตกต่างกัน
- 2) เพื่อประเมินค่าการทดแทนกันระหว่างความเสี่ยงและรายได้ของเกษตรกร และประเมินผลกระทบจากความเสี่ยงที่มีต่อผลตอบแทนของเกษตรกรในพื้นที่ทำการศึกษ
- 3) เพื่อแจกแจงกลยุทธ์ในการจัดการฟาร์มของเกษตรกรที่แตกต่างกันไปตามประเภทและความเสี่ยงของการทำการเกษตร

1.3 ขอบเขตการศึกษา

งานวิจัยนี้ศึกษาความเสี่ยงของระบบการเกษตรที่มีการผลิตข้าวเป็นพืชหลักในจังหวัด เชียงใหม่ โดยแบ่งออกเป็น 2 นิเวศเกษตร ได้แก่ พื้นที่เกษตรอาศัยน้ำฝน และพื้นที่เกษตรอาศัยน้ำชลประทาน